

JUSTYNA ZAJKO-CZOCHAŃSKA

Uniwersytet w Białymstoku

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Białymstoku

Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski,
*Biografia zawodowa Władysława Paszkowskiego –
białostockiego konserwatora zabytków w fotografiach
zapisana (1945–1972), ss. 440, Instytut Badań
nad Dziedzictwem Kulturowym Europy,
ISBN 978-83-64103-46-9*

Monografia książkowa autorstwa Małgorzaty Dajnowicz i Adama Miodowskiego pt. *Biografia zawodowa Władysława Paszkowskiego – białostockiego konserwatora zabytków w fotografiach zapisana (1945–1972)* jest nowatorską publikacją w całości poświęconą pierwszemu powojennemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w Białymstoku. Ze względu na istotne dokonania na rzecz odbudowy nie tylko zniszczonego podczas II wojny światowej miasta, ale i Białostocczyzny postać Paszkowskiego znajdowała się w kręgu zainteresowania innych badaczy, co autorzy dostrzegli, przywołując prace naukowe m.in. Antoniego Oleksickiego. Jednakże dopiero niniejsze opracowanie kompleksowo prezentuje sylwetkę oraz działalność Paszkowskiego, stanowiąc pionierską pracę w badanej tematyce. Autorzy podjęli się próby odtworzenia życiorysu Paszkowskiego, jednakże ze względu na brak źródeł poświęconych życiu prywatnemu z powodzeniem powstała biografia ukazująca aktywność zawodową ówczesnego konserwatora zabytków.

Na szczególne uznanie zasługuje wykorzystana przez zespół badawczy baza źródłowa. Fotografie stanowiące główny materiał pracy są trudnym i zarazem rzadko wykorzystywanym źródłem historycznym. Mimo to autorzy dokonali dogłębnej analizy owego źródła, a także zapoznali czytelników z literaturą odnoszącą się do fotografii jako źródła historycznego. Dzięki temu zabiegowi odbiorca, posiadając podstawową wiedzę teoretyczną, lepiej rozumie, odczytuje i doświadcza ujęcia utrwalone aparatem fotograficznym. Wśród bogatej bazy źródłowej zna-

laży się również dokumenty zdeponowane w Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków oraz w Archiwum Państwowym w Białymstoku. Poza archiwami istotne uzupełnienie stanowi przywołana literatura przedmiotu, artykuły prasowe oraz źródła internetowe.

Celem *Biografii zawodowej Władysława Paszkowskiego – białostockiego konserwatora zabytków w fotografiach zapisanej (1945–1972)*, jak piszą we wstępie autorzy,

oprócz zarysowania w formie zwerbalizowanego zapisu dokonań pierwszego powojennego wojewódzkiego konserwatora zabytków w Białymstoku będzie także ukazanie, za pośrednictwem fotografii, najważniejszych przedsięwzięć związanych z powojenną inwentaryzacją zniszczeń i odbudową zabytków na Białostocczyźnie, które inicjował i nadzorował Paszkowski. Bardziej docenimy rangę jego dokonań w pracy konserwatorskiej, jeśli będziemy dysponować wiedzą, jakiej klasy budowle ratował, kim byli ich fundatorzy, projektanci, nadzorujący inwestycje i jaką te obiekty odegrały rolę w historii naszej małej ojczyzny.

Niniejsza monografia zasługuje zatem na szczególną uwagę. Mimo tytułowego określenia publikacji „biografią” praca prezentuje także subiektywnie wyselekcjonowane zabytki Białostocczyzny. W publikacji znalazło się łącznie 289 fotografii wykonanych w latach 1945–1972. Największą liczbę stanowią ikonografie zabytków, jednakże nie pominięto zdjęć osób, które wniosły wkład w powojenną odbudowę miasta i regionu. Autorzy pracy zamieścili zdjęcia samego Władysława Paszkowskiego, jego współpracowników oraz robotników pracujących przy odbudowie zniszczonych obiektów (np. fotografia 64, 66, 83). Dodać należy, że zasób archiwalny fotografii Paszkowskiego jak dotąd tylko w niewielkim stopniu został rozpowszechniony.

Konstrukcję publikacji również należy ocenić pozytywnie. Przedmiotowa praca składa się ze wstępu, trzech części oraz zakończenia, co stanowi przejrzystą formę odbioru. Każda z części została podzielona na rozdziały, te zaś na podrozdziały i mniejsze jednostki. W części pierwszej autorzy skoncentrowali się na zaprezentowaniu archiwum fotograficznego Władysława Paszkowskiego, rozpoczynając rozważania nad rysem biograficznym jego twórcy. W kolejnych rozdziałach przedstawiono zasób archiwum oraz jego praktyczne wykorzystanie, a także umieszczono dokumentację fotograficzną uwieczniającą osobę Paszkowskiego i jego współpracowników. W części drugiej zaprezentowane zostały wybrane zabytki Białegostoku, zaś w ostatniej z części – obiekty zabytkowe Białostocczyzny, z powiatu białostockiego, bielskiego, hajnowskiego, siemiatyckiego oraz sokólskiego. Ważne dopełnienie stanowi bibliografia, indeks osobowy oraz geograficzny prowadzące do zamknięcia publikacji.

Cennym składnikiem opracowania są prezentowane przez zespół autorki krótkie rysy historyczne, podstawowe informacje o obiektach oraz ich architektach i budowniczych, które wprowadzają odbiorcę do dalszej eksploracji dokumentacji fotograficznej. Eksponowanie zdjęć z różnych etapów: od powojennych zniszczeń,

przez proces odbudowy, a skończywszy na efektach i stanie obiektu po zakończonych pracach rekonstrukcyjnych, stworzyło pełny obraz danego zabytku.

Część zatytułowaną *Wybrana dokumentacja fotograficzna Władysława Paszkowskiego obrazująca zniszczenia i powojenną rekonstrukcję zabytków Białegostoku* otwiera jeden z najcenniejszych dla Podlasiaków zabytek – Pałac Branickich, co nie powinno dziwić czytelnika. Wśród zaprezentowanych obiektów położonych w centrum Białegostoku znalazły się m.in. Pałacyk Gościnny, klasztor Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, zbrojownia czy ratusz. Część poświęconą zabytkom Białostocczyzny inicjują ruiny cerkwi Zwiastowania NMP w Supraślu oraz budynki klasztorne. Wśród grupy zabytków dawnego województwa białostockiego znalazły się zaś fotografie m.in. synagogi w Orli, kościoła pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Strabli, dzwonnicy w Kleszczelach, dworku w Łosośnie Małej czy pałacu Wołłowiczów w Pawłowiczach. Podczas analizy prezentowanych fotografii wyłania się zamysł pomysłodawców monografii, by przedstawić różnorodne zabytki, tj. budynki użyteczności publicznej, obiekty sakralne, dwory czy pałace. Niewątpliwie wyeksponowano niezwykle cenne i wartościowe zabytki. Warto byłoby wskazać, jakim kryterium kierował się zespół autorski przy doborze prezentowanych obiektów. Czy wynikało to z największej liczby zdjęć będących w archiwum, czy też wybór podyktowany był inną przesłanką.

Fotografie Władysława Paszkowskiego odegrały ogromną rolę w procesie odbudowy zniszczonego miasta nad Białą oraz Białostocczyzny. Materiał dokumentacyjny posłużył m.in. do przeprowadzenia inwentaryzacji poszczególnych obiektów, opracowania studiów historyczno-urbanistycznych oraz historyczno-architektonicznych, czy też był wykorzystywany do tworzenia studium konkretnych zabytków w regionie. Wydanie niniejszej monografii przez Małgorzatę Dajnowicz oraz Adama Miodowskiego stwarza dalej idące możliwości wykorzystania fotografii Paszkowskiego. Nie są one już tylko ważnym źródłem dla służb konserwatorskich, ale dotarły do szerszego grona odbiorców. Poza niszowym środowiskiem fotograficzne dokonania Paszkowskiego mogą zainteresować historyków, archiwistów, źródłoznawców, historyków sztuki czy miłośników zabytków. Co więcej, monografia wzbudza ciekawość nie tylko zawartym w niej unikatowym materiałem źródłowym, lecz także osobą niezwykle zasłużoną, a nie zawsze znaną Podlasiakom. Pełni zatem funkcję nie tylko naukową, ale przede wszystkim upowszechniającą wiedzę o samym Paszkowskim oraz jego dokonaniach na rzecz Białegostoku i Białostocczyzny. Ze względu na duże znaczenie regionalne, ale także szerokie zainteresowanie publikacją należy kontynuować pracę nad kolejnymi jej częściami poświęconymi ziemi łomżyńskiej i Suwalszczyźnie, co zapowiada zespół autorski.